

KAŽDÝ AUTOR BY MĚL BÝT OBVYKLÝM HRDINOU

**Tomáš Gabriel: Obvyklé hrdinství
Host, Brno 2016, 96 s.**

Nejprve obecně. Tomáš Gabriel přes svůj poměrně nízký věk patří k osobnostem pevně spjatým s českým literárním provozem. Eseji, kritikami a recenzemi přispívá (nejen) do časopisu *Host*, píše blog *Pozdě v noci*, jako editor se s arbitrem Petrem Borkovcem podílel na vzniku ročenky *Nejlepší české básně 2015* a i jeho básnická tvorba se – troufám si tvrdit – dočkala neobvyklého ohlasu. Debutová sbírka *Tak černý kůň, tak pozdě v noci* byla v roce 2013 nominována na Cenu Jiřího Orteny, tedy asi nejprestižnější ocenění pro mladé autory, a jeho druhá básnická kniha *Obvyklé hrdinství* se letos dočkala nominace na Literu za poezii, asi jedinou cenu, kterou bude znát i poměrně široký okruh lidí mimo literární dění. Druhou sbírku Tomáše Gabriela tak lze do jisté míry chápat jako exkluzivní kus. Aby nominace ještě nabyla na významu – protože každá nominace na cenu dodává knize punc něčeho výjimečného – stojí za zmínku, že sbírka se jí dočkala společně s „ostřílenými“ autory Vítem Janotou a Milanem Ohniskem a prosadila se tam přes řadu dalších zajímavých knih. Jen tak namátkou si vzpomenu třeba na Buddeusovu *Zónu*, Typltovo *Za dlouho* či Míkovy *Textové zprávy*...

Následně z druhé ruky. Trochu překvapivě jsem se setkal s ne právě pozitivním přijetím knihy. Nejvyhrocenější názor hovořící o trivialitě zněl, že *Obvyklé hrdinství* je kniha mainstreamová. Pravda, používat pojem mainstream v kontextu české poezie mi přijde přitažené za vlasy, neb hovořit o mainstreamu u něčeho, co vychází v nákladech maximálně několika set kusů

a čtenářská obec se dá leckdy spočítat na prstech, prostě nemá ten švuňk. Ale pokud ten pojem akceptuju, což vlastně chci, protože je zajímavé zkusit takto o poezii přemýšlet, pak by taková poezie byla s největší pravděpodobností srozumitelná, pracující s osvědčenými postupy a tématy, svým způsobem nepřekvapivá. Ovšem narazil jsem i na zcela protichůdný názor. Kniha mi byla charakterizována jako titul obsahující ne zcela uchopitelné myšlenkové pochody, jako něco nesrozumitelného a zamumelého. Ostatně i na záložce je tento přístup uveden, a to jako klad: „*Znovu a znovu zahušťuje svůj styl, zahušťuje svoji výpověď, zintenzivňuje práci s obrazem,...*“ Je tedy Gabrielova sbírka mainstreamová? Nebo naopak zaumná? A hlavně: opravdu stojí za pozornost?

Teď osobně. Předně musím konstatovat, že *Obvyklé hrdinství* je kniha zcela odlišná od Gabrielovy prvotiny. Zatímco u té jsem měl pocit, že pročítám kompilát autorů přírodní lyriky, od Skácela po Borkovce, autorova druhá sbírka je velmi pestrá – jazykovými prostředky, střídáním emočně odlehčených a těžkých pasáží, v přechodech od volného verše k verši pravidelnému, k rýmu, i v lehkosti, s jakou přechází od motivů milostných k tematicce sociální a od té k historické hříčce; na takovém přístupu je cosi hrdinného. Na záložce se můžeme dočíst, že obvyklé hrdinství je název protikladný, protože: „*Pokud hrdinství nazveme ‚obvyklým‘, zařazujeme ho do času, zbavujeme jej kouzla, navíc z něj děláme něco rutinního.*“ Autor textu není uveden, ale soudím, že by jím mohl být Martin Stöhr, tedy odpovědný redaktor. V textu se však také píše, zda bychom neměli být hrdiny zcela samozřejmě, tedy obvykle.

Kniha je rozčleněna na čtyři oddíly, z nichž první dva, „Výtah z paměti“ a „To co

klavír“, jsou jakýmsi ohledáváním prožitého, kdežto „Obvyklé hrdinství“ a „Místa činů“ jsou z velké části jednou velkou fabulací. Zde se dostáváme k tomu, proč jsem se zmínil o oněch protichůdných názorech, o mainstreamu vs. nesrozumitelnosti. Gabriel si je podle všeho vědom toho, že ne každý si dokáže propojit sci-fi báseň s genderovou problematikou („Kónická průrva v planetě ňuna“), a tak se můžeme na konci reflexivního textu, který se dotýká rozchodu lyrického subjektu s dívkou, jež hrdinu evidentně nepobrala, dočíst: „*Možná ji srala / ta tvoje obraznost?*“ Musím se přiznat, že mne srala často také. Na druhé straně, abych použil oblíbené klíšé, které v tomto případě sedí: Gabrielova kniha se otevírá s dalším přečtením víc a víc. V první fázi je snadné ztratit se ve zhuštěnosti sdělení a hře s motivy a zavrňovat. Pochopil jsem to ve chvíli, kdy jsem po prvních dvou přečteních odsoudil úvodní dva oddíly jako přestárle sentimentální žvatlání o světě, který byl čupr, a už není (Gabriel je ročník 1983!), abych i je následně částečně rehabilitoval. Gabriel umí psát. A tak umí napsat i banality, které mi sděluje každý druhý „básník“ ucházející se o časopiseckou publikaci: láska, přátelství, rodný kraj...

A v tenhle moment narážíme na onen mainstream: Gabrielova kniha jako by spolkla všechno... Jako by chtěla čtenářům ukázat, jak se dělá blockbuster, že i poezie umí pojmout prakticky cokoli, že je velmi vážná, ale i rozpustilá, emotivní i humorná. A tak tu najdeme rytířský válečný příběh i samurajský kodex, jsou zde básničky o lásce a smrti i detektivní pastiš v duchu Borise Viana. Společenská angažovanost se prolíná s přírodní lyrikou. *Obvyklé hrdinství* tak chápu jako pokus sepsat encyklopedii motivů a tematik, zcela přiznaně z tepla obýváku. Gabriel

disponuje fantastickou slovní zásobou, především „Úvod do mořeplavby“ je lexikální onanií par excellence: „*Vezměte nejprve lávku / z mola na takzvanou olodnici: ta je někdy skopná, jindy výšplhná / záleží na vyvodění lodiště*“, ale ve všem tom přeskačování z tématu na téma, jazykových kotrmelcích a v žánrové bohatosti jako bychom ustrnuli právě v té encyklopedičnosti, akademičnosti. Sice se snažíme pojmut a vysvětlit vše, ale zcela logicky zůstáváme němí. Často jsem měl pocit, jako by humoru chyběl vtíp, rozmáchlosti rozvernost, jako by spolu jednotlivé části knihy nekomunikovaly. Zkrátka suma, která může nadchnout košatostí, ale ze stejného důvodu i odradit.

Přestože jsem kouzlu Gabrielovy sbírky nepropadl, dokážu ocenit odvahu, s níž se autor do svého pokusu pustil. Je to hrdinství obvyklé, protože každý spisovatel (a tím spíš básník) by s každou novou knihou měl být za hrdinu, který se odváží jít do neznámého. Je stejně obvyklé jako zajít do kavárny fra a nepodlehnout tam svodům místní děvy, protože doma, žena, děti: „*Ó osudová ženo, která (manželka pomine) / [...] nebudu / tím, kdo před tvou krásou zaváhal anebo zaváhá a zničí tak svou stávající ženu, dítě, citlivého tchána.*“ Některé věci považujeme za běžné, ačkoli víme, že často se dějí zcela jinak. Gabriel se pokusil poměrně tradičně přesáhnout to, co běžně od sbírky očekáváte. Paradox? Nemyslím si.

Na závěr vám řeknu skvělý vtíp, který autorovi baštím. Je to vlastně jen název básně a část prvního verše: „Brno v noci“ „*Překvapivě noc.*“

Tomáš Čada

NESNESITELNÁ LEHKOST GANGSTERSKÉHO BYTÍ

**Dennis Lehane: Zmizelý svět
Z angličtiny přeložil Petrů
Paseka, Praha 2017, 288 s.**

Joe Coughlin se dokázal z řadového, nepříliš úspěšného gangstera propracovat na šéfa tamské pobočky italské mafie. A po jedné noci plně vraždění se mu podařilo ještě větší majstrštyk – překročit hranice zločinu a stát se respektovaným členem společnosti, který však svým přátelům v obou světech stále vydělává peníze díky dobrým radám a pohledu „z vnějšku“. Cítí se tedy naprosto bezpečně – nepřítel dávno spí na dně zálivu a nikoho neohrožují. Přesto se k němu dostane informace, že je na něj vypsán kontrakt. Během několika málo dní musí zjistit, co se to sakra děje, zachránit si život, a ještě vyjednat smlouvu mezi mafii a vládou Spojených států, která potřebuje během vrcholící druhé světové války v přístavech klid...

Dennis Lehane se prosadil nejprve jako autor moderní drsné školy v sérii knih nazvané podle ústřední dvojice *Kenzie a Gennaro*, v níž zmapoval podsvětí svého oblíbeného Bostonu, vzdal hold klasikám Raymonda Chandlera a pokusil se do příběhů soukromých oček vnést prvky thrillerů o sériových vraždách stejně jako realističtější pohled na vývoj vztahu partnerů – nejprve profesionálních, posléze i v soukromí –, kteří se celý život brodí tou nejhorší lidskou špínou. Ze série u nás vyšly čtyři knihy – *Černá nenávisť*, *Dotek temnoty*, *Nic není svaté* a *Sbohem, baby*. A přestože posledně jmenovaná posloužila jako předloha pro oceňovaný film *Gone Baby Gone* Bena Afflecka, jako celek série v podstatě zapadla. Dost možná i proto, že

Lehane se snažil drsnou školu posunout někam dál, neopakovat stále dokola stokrát použité vzorce a typy postav – což je v rozporu s tím, co podle žebříčků prodejnosti český čtenář detektivky oceňuje. Situaci nezměnily ani jeho další (taktéž zfilmované) romány jako *Prokletý ostrov* nebo *Tajemná řeka*, protože i ony se vymykají běžné náplni kolonky thriller/detektivka.

Přesto se v loňském roce do vydávání Lehanových knih pustilo nakladatelství Paseka – a to druhým dílem „Coughlinovské trilogie“, románem *Pod rouškou noci* (zfilmováno opět Benem Affleckem). Zdánlivě zvláštní rozhodnutí nepostupovat v trilogii chronologicky má však svůj důvod. První díl, *The Given Day*, je svého druhu historickým románem o problémech bostonské policie na přelomu desátých a dvacátých let minulého století, což je téma a zkušenost obtížně zprostředkovatelné nezajímavému publiku – pokud už nemá autor své publikum jisté, pochopitelně.

Pod rouškou noci – které navíc staví do centra dění dalšího z rodu Coughlinů, takže se nový čtenář nemusí bát, že by se ztratil – je naopak mafiánskou ságou vzestupu a pádu, navíc zasazenou nejen do Bostonu, ale i do prostředí Floridy, prožánr stále ještě exotického, s logickým přesahem (pašování rumu za prohibice) na Kubu. Přijetí románu tak nahrává tradice „kmotrovských“ příběhů, kterou ovšem moderně nahlíží zdola a mimo hlavní (tedy chicagskou, losangeleskou nebo newyorskou) scénu, jako to v posledních letech dělaly seriály *Sopránovi* nebo *Boardwalk Empire*.

Lehane svou mafiánskou ságu pojal jako velkolepou dobovou fresku, v níž představil desítky postav a nastínil dile-

mata, jimž musí čelit. Konflikt rodinné tradice (hrdinův otec je šéfem policie), rasová otázka na několik způsobů (černoši a hispanci na Floridě, ale i vztah italských bossů ke spolupracovníkům irského nebo židovského původu), morálka obchodu s alkoholem za prohibice a samozřejmě zkoumání toho, do jaké míry je organizovaný zločin součástí kořenů moderní Ameriky. To vše okořeněné několika efektními a velmi brutálními výbuchy násilí, k nimž na první pohled uhlazení a rodinu milující mafiáni nemají nikdy daleko (jinými slovy: škoda, že knihu neadaptoval podobně jako *Prokletý ostrov* Martin Scorsese).

Ve vyvrcholení trilogie, románu *Zmizelý svět*, Lehane oproti tomu děj zhušťuje časově i geograficky a strukturuje jej do podoby osudového víru událostí, který už nemá nikdo ze zainteresovaných od určité chvíle (již lze však vždy interpretovat až zpětně) šanci ovlivnit. Jako kdyby byla první kniha pouze nutnou přípravou pro plné pochopení komorního dramatu tří lidí kolem Joea Coughlina. Opět sice dojde na propojení mafie a politiky stejně jako na výborné popisy floridské společnosti, ale v jádru jde opravdu o konflikt lidí, kteří sice jsou na jedné straně přátelé, ale na druhé straně se pohybují ve světě, kde přátelství skoro vždycky končí kulkou v zádech. Určujícím pocitem postav tak jsou paranoia a zároveň zoufalá touha po důvěře.

Klíčová kapitola tak nese název „Tentokrát“ a Joe Coughlin v ní navštíví muže, který byl údajně najat na jeho vraždu. Během zdánlivě rozumného a klidného dialogu je neustále zdůrazňováno ono titulní „tentokrát“ – *tentokrát* se ten druhý natáhl do ledničky jen pro pivo, *tentokrát* vytáhl z kapsy jen zapalovač... Kolik takových „tentokrát“ vystresovaný a podezřívavý mafián (nebo *consigliere*, chcete-li) unese,

než začne jednat pudově a vršit chybu za chybou? Lehane nabízí skvělou sborku a rozborku myslí podobných lidí; bez onoho popkulturního přelakování do stylizované zábavy, jak to předvádí Quentin Tarantino a jeho pohrobci při svých snahách ukázat gangstery civilně. Rozhodně se proto není co divit, když jeho hrdina začne vídat přízraky.

Psychologické mafiánské drama se ve *Zmizelém světě* skutečně zlehka dotýká mystična. Jakkoli je oním zmizelým světem především prostor důvěry a bezpečí, symbolizovaný sdílenou zkušeností a společně vykonanými skutky, jež však už nedokáže své aktéry ochránit, okrajově jej lze vnímat i jako zástvěti, do kterého odešli nejen hrdinovi milovaní, ale i jeho dřívější já – nevinné dítě, naivní mladík, milující manžel a otec... V průběhu románu Joe Coughlin tato svá „já“ ztrácí a je otázkou, jaká osoba ponese jeho jméno na samém konci.

Vzhledem k přízrakům (minulosti/viny/mrtvých), které se v příběhu objevují, se sluší poznamenat, že Lehane by se neztratil ani v žánru psychologických hororů, jak už ostatně letmo naznačil v *Prokletém ostrově*. Ve *Zmizelém světě* však jediná scéna, která má skutečně hororové parametry – tedy rozmluva Joea Coughlina s vysloužilým mafiánským doktorem – slouží vzhledem ke své výstavbě a pointě jako výjimečné, byť notně černohumorné odlehčení. Jako kdyby Lehane ironicky naznačoval, že přes všechnen luxus, v němž gangsteři žijí, je jejich svět peklem na zemi, z něhož není úniku. Ale byla to jejich volba, přejme jim ji.

Boris Hokr